

prikazi i recenzije

Mirjana POLIĆ-BOBIĆ – Mijo KORADE, **Paragvajska pisma**, Matica hrvatska, Zagreb, 2015., 246 str.

Ovo monografsko djelo svjedočanstvo je kako su srednjoeuropski isusovci, u sklopu tzv. stranog kontingenta, po sudu povijesti i različitih znanstvenih grana, dali velik i presudan doprinos u razvitku misijskih projekata, ali i cjelokupnom doprinosu Družbe Isusove u razvoju književnosti i drugih znanstvenih grana kolonijalne Amerike, ugrađujući se time u kulturno tkivo hispanoameričke kulture. Pisma dvojice isusovaca nekadašnje Austrijske Provincije Družbe Isusove, kojoj je pripadalo i područje Hrvatske, Ivana Krstitelja (Giovannija Battiste) Marchesettija iz Rijeke i Nikole Plantića iz Zagreba živo su svjedočanstvo svakodnevnog života misionara i autohtonih američkih naroda koje su misionari pokrštavali na južnoameričkom kontinentu tijekom 18. stoljeća. Pisma su objavljena u španjolskom izvorniku i hrvatskom prijevodu te popraćena znanstvenim studijama o njihovom životu, radu i utjecaju na njihove suvremenike i kasnije naraštaje. Obojica su djelovala u Paragvajskoj provinciji Družbe Isusove, a u literaturi izvan Hrvatske poznati su pod hispaniziranim imenima, prilagođenima španjolskoj grafiji: Juan Bautista Marqueseti i Nicolás Plantich. Njihova pisma čuvaju se u argentinskom državnom arhivu, pod signaturama koje autori donose uz svako od pisama objavljenih u ovome djelu. Pisma hrvatskih misionara korisna su i zanimljiva za »malu povijest«, povijest svakodnevice u misijama, za povijest Družbe Isusove, a na poseban način za povijest tzv. stranog kontingenta, odnosno nešpanjolskih misionara u Novome svijetu. Srednjoeuropski su misionari, prema sudu povijesti i drugih srodnih struka, dali presudan obol misijskim projektima, a napose sveukupnom udjelu Družbe Isusove u kolonijalnoj kulturi i književnosti. Među njima nalazili su se i hrvatski misionari Marchesetti i Plantić, stoga je njihova ostavština istražena i predstavljena hrvatskoj znanstvenoj javnosti kroz ovo monografsko djelo.

Nakon »Predgovora« (7–8) koji je napisala suautorica Mirjana Polić-Bobić, slijedi prva cjelina posvećena Ivanu Marchesettiju ili Juanu Batisti Marquesetiju. Ta cjelina započinje uvodnom studijom Mirjane Polić-Bobić »Paragvajske misije u okviru opće i kulturne povijesti kolonijalne Amerike« (11–60). Tu autorica u širokom analitičkom rasponu nastoji smjestiti nastanak, razvoj i djelovanje paragvajskih misija Družbe Isusove u povijesni i vremenski kontekst naglašavajući njihovo kulturno značenje u povijesti kolonijalne Amerike, i dajući pritom jedan opći okvir za razumijevanje njihova postanka i djelovanja kao družbinog projekta sustava misija koje će se kasnije nazivati Gvaranskom Republikom. Posebno se bavi pisanom ostavštinom Paragvajske provincije koja ima odjeka u sveukupnoj prirodoznanstvenoj, društvenoj, političkoj i humanističkoj literaturi 18. stoljeća, ali i kasnijih razdoblja sve

do danas. Također Polić-Bobić dovodi osnivanje Paragvajskih misija u vezu s političkom mišlju renesanse, osobito s njezinim utopističkim djelom, raspravljajući pritom o misijama i ibernom kolonijalizmu. Nakon toga slijedi rasprava Mije Korade »Paragvajske redukcije: jedinstveni socijalni eksperiment u povijesti čovječanstva (Društveni i gospodarski aspekt)« (61–78). Sama rasprava bavi se isusovačkim redukcijama na području Južne Amerike, čija je svrha bila evangelizacija Indijanaca. Takve redukcije, s dozvolom španjolske krune, osnovane su na današnjem pograničnom području Paragvaja, Argentine i Brazila, počevši od 1609. godine. Autor piše o postanku i razvoju redukcija, položaju redukcijskog grada i društvenom životu, zatim se osvrće na gospodarstvo, osobito na poljodjelstvo i ratarstvo. Posebno se bavi proizvodnjom i prodajom čaja »mate« koji je zamjenjivao novac u trgovačkom prometu i vrijedio kao službena valuta. Na kraju raspravlja o motivima i svrsi redukcija, dajući odgovore na pitanja zašto se isusovci nisu samo ograničili na vjersku djelatnost među Indijancima, jesu li redukcije bile ostvarenje utopije o Božjem kraljevstvu na Zemlji, što je nadahnjivalo misionare za takvo djelo, a potom se osvrće na vojnu organizaciju u redukcijama, izoliranost redukcija od španjolskog stanovništva i funkcioniranje redukcija kao praktički samostalnih država prema pisanju nekih autora. Ponovno slijedi rasprava Mije Korade »Ivan Krstitelj Marchesetti (Juan Bautista Marqueseti) u paragvajskim redukcijama« (79–109). Taj biografski dio posvećen je jedinom hrvatskom isusovcu koji je djelovao u paragvajskim redukcijama. Autor na temelju izvora i literature osvjetljava njegov život i djelovanje te kroz njegov rad predočuje mnogo zanimljivih podataka o prilikama, životu i sudbini pojedinih gradova toga intrigantnoga društvenog eksperimenta, što su bile paragvajske redukcije. Marchesetti je prikazan kroz djelovanje kao župnik i voditelj gvaranskih gradova, zatim kao pomoćnik župnika, inovator, organizator obrane gradova, graditelj i uspješan koordinator gospodarske, industrijske i trgovačke djelatnosti pojedinih redukcija. Na kraju te cjeline nalazi se poglavlje »Cartas de Juan Bautista Marqueseti/Pisma Juana Bautiste (Ivana Krstitelja) Marquesetija« (109–151), čiji je prijepis iz rukopisa, prijevod i bilješke napravila Mirjana Polić-Bobić, suautorica ovoga monografskog djela. Autorica je na isti način priredila i posljednji dio te cjeline »Cartas y documentos en que se menciona a Juan Bautista Marqueseti / Pisma i tekstovi u kojima se spominje Juan Bautista Marqueseti« (154–179).

Druga cjelina ove monografije posvećena je isusovačkom misionaru Nikoli Plantiću, stoga i započinje radom Mije Korade »Nikola Plantić i legenda o kralju Nikoli u hrvatskoj historiografiji i publicistici« (183–222). Zagrepčanin Plantić je jedan od rijetkih hrvatskih misionara koji je u ranom novovjekovlju djelovao u Južnoj Americi i prvi poznati Hrvat koji je djelovao na području današnje Argentine. Istakao se kao profesor na Sveučilištu u Córdoba, kao filozofski pisac i poglavar u isusovačkom kolegiju u Buenos Airesu. Prvi je poznati Hrvat koji je djelovao i na području današnjeg Urugvaja, a po povratku u domovinu prvi je profesor Svetoga pisma na zagrebačkoj Akademiji, kajkavski pisac i priređivač latinske gramatike. Dakle, autor uz njegov životni put, odnosno djelovanje u misijama, a kasnije i u domovini, progovara i o njegovoj zanimljivoj sudbini nakon smrti. Bio je proglašen za paragvajskoga kralja i začetnika novoga socijalističko-komunističkog poretka, a ta se legenda širila i u hrvatskoj historiografiji i južnoslavenskoj publicistici gotovo dva stoljeća. Slijedi završni dio te cjeline a to je »Cartas de la correspondencia de Nicolás Plantich / Pisma iz prepiske Nikole Plantića« (224–229), čiji je prijepis iz rukopisa, prijevod i bilješke također priredila Mirjana Polić-Bobić.

Ovo monografsko djelo, nastalo suradnjom profesorice romanistike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i povjesničara Mije Korade, pruža hrvatskoj znanstvenoj javnosti zanimljiv i pregledan uvid u povijest kolonijalne Amerike, odnosno u povijest čiji su akteri bila dvojica Hrvata, Ivan Krstitelj Marchesetti iz Rijeke i Nikola Plantić iz Zagreba. Objavljujući njihova pisma, autori se nisu zadržali samo na jednostranom tumačenju tih izvora nego su dali opsežan i cjelovit prikaz južnoameričkog društva u kolonijalnom razdoblju, osobito paragvajskih redukcija. Kroz misijsko djelovanje te dvojice Hrvata pokazuje se slika jednog dalekog i nama nepoznatog svijeta, čiji su akteri bili dvojica hrvatskih misionara. Ovo djelo, dakle, nije samo šturi uvid u djelovanje dvojice hrvatskih misionara u Novom svijetu nego široko zasnovana povijest jednog dijela Južne Amerike u 18. stoljeću.

Daniel Patafta